

DPN 5809

Title : मोक्षसाधन योग सोपान MOKṢA SĀDHANA YOGA SOPĀNA

Run. No. 6500

Cat. No. 71

Micro. No.

Subject योग / Yoga Philosophy Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 29 x 15.3

Folios 10 Lines (in a page) 9

Compl. / Incompl.

Folios 2 and 3 are missing पत्राङ्कः २ व ३ म्रु /
Chapt. / act / Pariccheda 1

Author / translator

Scribe / donor / collected by K. S. Shanman

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu / one side yellow

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

श्रीगोदाय नमः गणेशं इत्यादिं नत्वा गुरुं गोविन्दम् ॥ ग्रन्थं वेत्स्वात्मकोशाय सौम्येण
लिखामहे ॥ १५

0 cms.

5

10

15

20

समाप्ति / Colophon

इति श्री गणेशानुसंगमादाय श्रीकृष्ण मान संज्ञीत मोक्ष साधनानु कल्पक योग लेखानन्नाम
प्रथम परिच्छेद ॥ १॥

15

25

92 41

10

5

0

Cms.

5

10

15

20

25

30

श्रीगणेशायनमः गणेशं सारदं नत्वा गुरुं हरिहरात्मकम् ॥ यं थं वै स्वात्मबोधाय संक्षेपेणानि
खाभ्यहम् ॥ १ ॥ निर्विकारं निराकारं साकारं शिवरूपिराहम् ॥ स्वर्गपवर्गदंदेवं मृत्युञ्जयमहं भ
जे ॥ २ ॥ श्रीमत्सूर्यकुलोद्भवो बहुयशा भूपालवंशोद्भवो धर्ममतिः सतां पतिगतीरामो
धराख्यः सुधीः ॥ आसीद्भक्तपुरे च मङ्गलतटे यत्स्थापितः शङ्करस्तस्यापत्यपुरः सरोर्यकुशलः श्री
कृष्णमानोऽभवत् ॥ ३ ॥ अनेकयोगशास्त्रारणामागमानां विशेषतः ॥ सारमेतत्समुद्भूत्य सोपानं
चकरोत्पदः ॥ ४ ॥ अहं बद्धो विमुक्तः स्यामिति यस्यास्ति निश्चयः ॥ नात्यन्तमज्ञो नोतज्ज्ञः सोस्मि
नशास्त्रेऽधिकारवान् ॥ ५ ॥ यावन्मातृगर्भे तिष्ठति तावन्मोक्षोपायं चिन्तयति यदा मातृगर्भादु
त्पद्यते तत्क्षणादेवाज्ञानेनाच्छाद्यते तदुक्तं महाकालसंहितायां ॥ निरीक्षयातनाः स्वस्य तच्च
योनिषपीडनम् ॥ गर्हयन्नात्मनात्मानं निर्विषाश्चिन्तयत्यदः ॥ ६ ॥ हाहा पतितवानस्मि किं

एतन्मूलं जगदिदं कथं सत्यं भविष्यति ॥ ४१ ॥ **कुलासर्वे** ॥ व्याघ्रीवास्ते जरावायुर्यातिभिन्न
घटाम्बुवत् ॥ निघ्नन्ति रिपुवद्रोगास्तस्माच्छ्रेयः समाचरेत् ॥ ४२ ॥ यावन्न जायते दुःखं यावन्ना
यांति चापदः ॥ यावन्नेन्द्रियवैकल्यं तावच्छ्रेयः समाचरेत् ॥ ४३ ॥ **यावत्संस्तुतं सद्गुरुपदेशं**
च न प्राप्नुवन्ति तावच्छ्रेय उपायं न जानन्ति ॥ अशेष संशयो ह्येदिपरोक्षार्थस्य दर्शकम् ॥
सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः ॥ ४४ ॥ **कुलासर्वे** ॥ अद्वैतं हि शिवः प्रोक्तं कृताया
स विवर्जितम् ॥ गुरुवक्त्रेण लभ्येत नान्यथा गमकोटिभिः ॥ ४५ ॥ **अकुलागमे** ॥ ब्रह्मज्ञा
नं विना नास्ति लोके सुखमखरिडितम् ॥ ब्रह्मज्ञानं गुरोरास्यात्प्राप्य ते यन्निवर्तकम् ॥ ४६ ॥
यत्क्षरो नात्मसामर्थ्यं च शिष्या यददाति हि ॥ क्रियापाशादिरहितः स गुरुर्दुर्ध्वभः कलौ
॥ ४७ ॥ मधुलुब्धो यथा भृङ्गः पुष्यात्पुष्यान्तरं व्रजेत् ॥ ज्ञानलुब्धस्तथा शिष्यो गुरोर्गुर्वन्त

रं वजेत् ॥ ४८ ॥ स कृत्वा स दुर्दर्शनमपि परमेश्वररूपां विना न प्राप्यते तदुक्तं वाशिष्ठे-
यावन्मानुग्रहः साक्षाज्जायते परमेश्वरात् ॥ तावन्न स दुर्लभश्चित्स कृत्वा स त्वापि नोभ्यसेत् ॥ ४९ ॥
ईश्वरानुग्रहश्च तदाराधनं विना न भवति तदुक्तं गीतायाम् ॥ देवान्भावयतानेन ते देवा भाव-
यन्तु वः ॥ परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्यथ ॥ ५० ॥ ये यथां मां प्रपद्यन्ते तौ स तथैव भजाम्य-
हम् ॥ मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ ५१ ॥ ईश्वरस्वरूपश्च कीदृशं भावयेत्तद्य-
था गीतायाम् ॥ क्लेशो धिक्तरस्तेषां मव्यक्ता सक्तचेतसाम् ॥ अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहव-
द्भिरवाप्यते ॥ ५२ ॥ तस्मात्कुलार्णवे स्थेष्टम् ॥ स्थिरार्थं मनसः केचित्स्थूलध्यानं प्रकुर्वन्ते ॥ स्थू-
लेन निश्चलं चेतो भवेत्सूक्ष्मसुसंस्थिरम् ॥ ५३ ॥ आदौ निर्गुणवद्भूमि मनः संधारणं न भव-
ति अतः स्थूले मनः संधार्यम् परंतु स्थूलदर्शनमपि उपायं विना न संभवति तदुपायश्च-
पञ्चायतनादिषु स्वेष्टदेवतासमाराधनम् तेषां मध्ये पाञ्चायनस्योत्कृष्टत्वान्नान्यं संभाव-

येततद्यथागरोशपुराणो॥ त्वदाज्ञयासृष्टिकरोविधातात्वदाज्ञयापालकएवविष्णुः॥ त्वदाज्ञ
यासंहारकःपिनाकीतमेकदन्तंशराणां वज्रामः॥ ५४॥ भविष्यपुराणो॥ नमःसवित्रेजगदेकचक्षुषेज
गत्यसूतिस्थितिनाशहेतवे॥ त्रयीमयायत्रिगुणात्मधारिणोविरिञ्चिनारायणशङ्करात्मने॥ ५५॥
भागवतेब्रह्मवाक्यम्॥ सृजामितनियुक्तोहंहरोहरतितद्वशः॥ विश्वंपुरुषरूपेणपरिपाति
त्रिशक्तिधृक्॥ ५६॥ ब्रह्मवैवर्तेशिवस्तुतिः॥ त्वंब्रह्मासृष्टिकर्ताचत्वंविष्णुःपरिपालकः॥ त्वंशि
वःशिवदोऽनन्तःसर्वसंहारकारकः॥ ५७॥ देवीभागवते॥ याविश्वंवितनोतिपालयतियासंह
र्तिकल्पक्षयेब्रह्मारांश्चहरिंहरश्चमनसेवोत्पादयन्तीगुरोः॥ सावित्रीचरमामुमाश्चतनुजां
दत्ताचतेभ्यःपृथक्कुक्ष्यपश्यतिदृश्यतेचसकलंतांनोमिविश्वेश्वरीम्॥ ५८॥ तेषामपिभेदबु
द्धिर्नकार्यातेषामेकरूपत्वात्तत्कथम्॥ एकदेवारत्रयोमूर्तिर्ब्रह्माविष्णुर्महेश्वरः॥ इत्युप

देशा दुथान्तरे च ॥ गरीशार्कहरीशानां दुर्गायाः परमार्थवित् ॥ पूजयेदैक्यभावेन देवीभक्तो हि
भक्तिमान् ॥ ५८ ॥ महिम्नि ॥ त्रयीसारव्ययोगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदं
मदः पथ्यमिति च ॥ रुचीनां वैचित्र्यादजुकुटिलनानापथजुषान्तरागामेको गम्यस्त्वमसि पय
सामर्गावइव ॥ ६० ॥ गीतायाम् ॥ यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ॥ तस्य तस्या चलां
श्रद्धांतामेव विदधाम्यहम् ॥ ६१ ॥ देवान् देवयजो यान्ति पितृन् यान्ति पितृवताः ॥ भूतानि या
न्ति भूते ज्ञायान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ ६२ ॥ येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः ॥ तेऽपि
मामेव कोन्ते ययजन्त्यविधिपूर्वकम् ॥ ६३ ॥ इति सार्वदेवानां श्रद्धैक्यप्रतिपादनात् विद्व
न्मोदतरंगिरायाम् ॥ मया पुराणोपपुराणयुक्ताः साङ्गाश्च वेदाः स्मृतयः समस्ताः ॥ शास्त्रा
णि सर्वाणि विलोकिता निनकापि दृष्टः शिवविष्णुभेदः ॥ ६४ ॥ इति च शक्तिसङ्गमेव ॥ व

५

साराडात्कीटपर्यन्तं शिवशक्तिमयं ध्रुवम् ॥ मेरुतन्त्रे ॥ पुरुषेण विना किञ्चित्पुण्यकृत्या क्रियते
न हि ॥ यथा शक्तिर्विना देवं फलं दातुं क्षमो न हि ॥ ६५ ॥ विना शक्तिं फलं देवो दातुं नैव क्षमो ह्यतः ॥
तस्मात्पुंशक्तिसंयोगद्वत्वा मंत्रं प्रसाधयेत् ॥ ६६ ॥ स्त्री मंत्रो भोगदः प्रोक्तः पुं मंत्रो मोक्षदः परः ॥
उभयोपासना देवभुक्तिं मुक्तिञ्च विन्दति ॥ ६७ ॥ शंभुनित्यातन्त्रे ॥ अव्यक्तरूपं ज्ञेयं यदव्य-
क्तं कारयेच्छिवम् ॥ अव्यक्तं वा शिवं कुर्याद्व्यक्ता वा परमेश्वरी ॥ ६८ ॥ व्यक्तरूपं ह्ययं वाथ कर्तव्यं
लक्षणान्वितम् ॥ देवसंभावनमपि भक्तेर्विना न ॥ अतो मद्भक्तियुक्तस्य ज्ञानं विज्ञानमेव च ॥ वै-
राग्यं च भवेच्छीघ्रं ततो मुक्तिमवाप्नुयादित्युपदेशात् ॥ भक्तिरुक्तलक्षणा माह भक्तौ च जाय-
वस्था चरणादिकङ्किमपि नापेक्षते तद्यथा ग्रन्थान्तरे ॥ व्याधस्याचरणां ध्रुवस्य हि वयो-
विद्या गजेन्द्रस्य काकुत्थायाः किमुनामरूपमधिकं किं नत्सुदामो धनम् ॥ वंशः को विदुः

रस्ययादवपतेरुयस्यकिंपौरुषंभक्त्यातुष्यतिकेवलंनचगुरोर्भक्तिप्रियोमाधवः॥६०॥
साचवहुविधाभागवते॥श्रवणाङ्गीर्त्तनंविष्णोःस्मरणांपादसेवनम्॥अर्चनंवन्दनंदास्यं
सरव्यमात्मनिवेदनम्॥६१॥श्रीविष्णोःश्रवणोपरिक्षितिरभूद्वेयासकिःकीर्त्तनेप्रह्लादः
स्मरणेतदङ्घ्रिभजनेलक्ष्मीःपृथुःपूजने॥अकूरस्त्वभिवन्दनेऽथहनुमान्दास्येऽथसरव्ये
ज्जुनःसर्वस्वात्मनिवेदनेवलिरभूत्केवल्यमेषांपदम्॥७०॥शिवपक्षेपि॥अजोहरिर्हिर
रापाक्षोवाराणसुरदशाननो॥वसिष्ठव्याशवाल्मीकिदुर्वासोऽगस्त्यगोतमाः॥महादेवप्रसा
दोयं सर्वेगृह्णन्तुशांभवाः॥७१॥रामायरो॥मद्भक्तसङ्गोमत्सेवामद्भक्तानांनिरन्तरम्॥ए
कादशपुपवासादिममपर्वानुमोदनम्॥७२॥मत्कथाश्रवणोपाठेव्याख्यानेसर्वदारतिः॥
मत्पूजापरिनिष्ठाचममनामानुकीर्त्तनम्॥७३॥एवंसततयुक्तानांभक्तिरव्यभिचारिणी॥

इति तस्माद्भक्तिलाभाय चादौ सत्सङ्गः कर्त्तव्यः वाशिष्ठे॥ महानुभावसंपर्कात्संसारार्ण
वलंघने॥ युक्तिः संप्राप्यते रामदृष्टानोरिव नाविकात्॥ ७४॥ न केवलं सत्सङ्गे न सालभ्यते
किं नु स उपदेशोपजातश्च द्वौ यदाशुक्लवाक्पाखाण्डं विहाय कर्ममार्गे प्रवर्तते तदेव कि
याही नो वाक्यशूरः कथं सिद्धिमाप्नुयात्॥ इत्युपदेशात्कर्मविना किमपि न सिध्यति त
दुक्तं गीतायाम्॥ कर्मणो वहि सं सिद्धिमास्थिता जनकादयः॥ न हि कश्चित्क्षरामपि जानुति
छत्प कर्मकृत्॥ कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वप्रकृतिजैर्गुरौः॥ ७५॥ शिवसंहितायाम्॥ कर्मका
ण्डं ज्ञानकाराडमिति भेदो द्विधामतः॥ भवति द्विविधो भेदो ज्ञानकाराडश्च कर्मकः॥ ७६॥ द्वि
विधः कर्मकाराडः स्यान्निषेधविधिपूर्वकः॥ निषिद्धकर्मकरणोपापं भवति निश्चितम्॥ ७७॥ वि
धानकर्मकरणोपरापं भवति निश्चितम्॥ त्रिविधो विधिकूटः स्यान्नित्यं नैमित्त्यकाम्यकः॥ ७८॥
नित्येऽकृते किल्बिषीत्यात्काम्ये नैमित्तिके फलम्॥ द्विविधं तु फलं सेयं स्वर्गनरकमेव च॥ ७९॥

स्वर्गेनानाविधञ्चैवनरकेपितथाभवेत्॥ पुराणकर्मणि वै स्वर्गेनरकं पापकर्मणि॥ ८०॥ कर्मवंधनया सृष्टिर्नान्यथा भवति ध्रुवम्॥ जन्तुभिश्चानुभूयन्ते स्वर्गेनानासुखानि च॥ ८१॥ नानाविधानि दुःखानि नरके दुःसहानि वै॥ पापकर्मवशाद्दुःखं पुराणकर्मवशात्सुखम्॥ ८२॥ तस्मात्सुखार्थी विविधं पुराणं प्रकुरुते ध्रुवम्॥ ८३॥ कर्माणि च शास्त्रोक्तविधिना मुक्तसंशयेन श्रद्धया कार्याणि श्रद्धापरिशुद्धिरहितानां मंत्रजपस्तोत्रपाठादीनामायुः क्षयाद्यावहत्वात् कुलार्सवे॥ इह यत्क्रियते कर्म तत्परत्रोपभुज्यते॥ मूलसिक्तस्य वृक्षस्य फलं शाखासु दृश्यते॥ ७४॥ विधिच्युतकर्मणा फलं न प्राप्नोति तदुक्तं गीतायाम्॥ यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्त्तते कामकारतः॥ न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न पराङ्गतिम्॥ ८५॥ तस्माच्छास्त्रं प्रमारांते कार्यार्थकार्यव्यवस्थितौ॥ ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुं मिहार्हसि॥ ८६॥ अश्रद्धया हुतं हतं तपस्त

प्रकृतं च यत्॥ असदित्युच्यते पार्थ न च तत्पेत्य नो इह॥ ८७॥ अज्ञश्चाश्रद्धधानश्च संशयात्मा विन
श्यति॥ नायं लोकोस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः॥ ८८॥ **कुलार्णवे॥** अशुद्धमंत्रस्तोत्रादि पाठ
नात्पठनादपि॥ नृणां मायुः क्षयौ भूत्वा गर्भागारं पुनर्विशेत्॥ ८९॥ **आदौ किङ्कर्तव्यं तदुक्तं**
अकुलागमे॥ उपायश्चैव भेदस्य आचारः पथमो भवेत्॥ आचारश्च स विज्ञेयः स्वकर्मणि च सं
स्थितिः॥ ९०॥ आचारहीनस्य कथं मतिर्योगे भविष्यति॥ वर्णाश्रमोचितं कर्म तस्मात्तं न त्यजेत्क
चित्॥ ९१॥ **शिव महापुराणे॥** आचारः परमो धर्म आचारः परमं धनम्॥ आचारः परमा विद्या आ
चारः परमा गतिः॥ आचारहीनः पुरुषो लोके भवति निन्दितः॥ परत्र च सुखी न स्यात्तस्मादाचार
वान् भवेत्॥ **शिव महापुराणे शिववाक्यम्॥** अद्धा धर्मः परः सूक्ष्मः अद्धा दानं परं तपः॥ अद्धा
स्वर्गश्च मोक्षश्च अद्धा सर्वमिदं जगत्॥ ९४॥ न कर्मणा न तपसा न जपेन समाधिभिः॥ न ज्ञाने

ननचान्येनवशपोहंश्रद्धयाविता॥८५॥स्ववर्णाश्रमधर्माभ्यांवर्ततेयस्तुमानवः॥तस्यैवभवतिश्र
द्धामयिनान्यस्यकस्यचित्॥८६॥गीतायामपि॥श्रेयान्स्वधर्मोविश्रुताःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात्॥
स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः॥८७॥स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः॥स्वकर्मणि
रतःसिद्धियथाविन्दतितच्छृणु॥८८॥सहजंकर्मकोन्तेयसदोषमपिनत्यजेत्॥कर्मपुराणो॥स्व
धर्मपरमो नित्यमीश्वरार्पितमानसः॥प्राप्नोतिपरमंस्थानंयदुक्तंवेदवादिभिः॥८९॥वाल्मीकिराक्षत्रि
यविशंस्त्रीशूद्राणाञ्चसत्तमाः॥स्वजातिविहितद्वन्द्वमरागद्वेषविवर्जितम्॥९०॥अकुलागमे
हतंज्ञानंक्रियाहीनंहताचाज्ञानतःक्रिया॥कृत्वाहन्तापरित्यागंज्ञात्वाकर्मसमाचरेत्॥९०१॥
आदौशौचंप्रकर्तव्यंद्वितीयंश्रुतिचोदितम्॥पादप्रक्षालनंचैवकृत्वाचम्यविधानतः॥९०२॥म
लप्रक्षालनंस्नानंयथाविधिपुरःसरम्॥कृत्वातद्वारयेद्वस्त्रंधौतंमलविवर्जितम्॥९०३॥ति

लकं द्वादशाङ्गेषु हस्तयोर्दर्भधारणम् ॥ कुर्यात्सूर्योदये संध्याकालेनैव चलंघयेत् ॥ १०४ ॥
अष्टोत्तरशतं जाप्यं गायत्र्या न्यासपूर्वकम् ॥ बालराः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्चैवात्यजातिषु ॥
१०५ ॥ कांक्षिभिः परमंतत्वं कर्तव्यं शिवपूजनम् ॥ सा पूजा देवदेवस्य गुणसाम्यं यया भवेत् ॥
१०६ ॥ तथामोक्षफलं दिव्यं लभते नात्र संशयः ॥ कालोचितं प्रकुर्वीत कार्यकारणसंज्ञकम् ॥ ७ ॥
कर्मधर्मस्य संसिद्धिः कर्मवत्सलानुचिन्तनम् ॥ ब्रह्मज्ञानश्च धर्मश्च तदेव मोक्षसाधकः ॥ ८ ॥ हेतुं
ज्ञानं क्रियाहीनं हताचा ज्ञानतः क्रिया इत्युपदेशाज्ज्ञानं विना मुक्तिर्न भवति तद्यथा कुला
र्त्तावे अनाहाराज्जनाः केचिद्वांभिकावेशधारिणः ॥ भवन्ति ज्ञानिवद्भो केभ्यो मयन्तो ज
नाः प्रिये ॥ ९ ॥ देहदण्डनमात्रेण का मुक्तिरविवेकिनाम् ॥ बल्मीकताडनाद्देवि मृतः कुत्र म
होरगः ॥ १० ॥ शिवमहापुराणे ॥ एककालं द्विकालं वा त्रिकालं नित्यमेव वा ॥ ये च यन्ति म

हा देवं विज्ञेयास्ते गणेश्वराः ॥ ११ ॥ दुर्लभं पाप्यमानं यथे च यन्निपिना किनम् ॥ तेषां हि सफलं
जन्म कृतार्थास्ते नरोत्तमाः ॥ १२ ॥ ^{१०}ज्ञानस्य च ^३कर्म्म बहिरङ्गं साधनम् ^३योगाभ्यासो ^३निरङ्गं तेन
ज्ञानलाभाय योगाभ्यासो विधेयः कुलार्शी वे ॥ न वेदाध्ययनान्मुक्तिर्न शास्त्रपठनादपि ॥
ज्ञानादेव हि मुक्तिः स्यान्नान्यथा वीरवन्दिते ॥ १३ ॥ **कपिलगीतायाम् ॥** मीनः स्नानरतः फ
णी पवनभुञ्जे वाश्च परां शनानैराशा गतिचातकः प्रतिदिनं शोते विले मूषकः ॥ भस्मोद्धूलि
तविग्रहः खलु खरो ध्यानानुरक्तो वकः स्ते सर्वे न हि यान्ति मोक्षपदं वीज्ञानप्रदानं विना ॥ १४ ॥
अकुलागमे ॥ दुर्लभं मानुषं जन्म लब्ध्वा यदि न बुध्यते ॥ ज्ञानं परमनिर्वाणं स नरः स्वात्महा
भवेत् ॥ १५ ॥ आत्मयोगं परं धर्मं त्यक्त्वा न्यधर्ममाश्रयेत् ॥ कस्य ममृतं त्यक्त्वा भिक्षामदति
दुर्मतिः ॥ १६ ॥ **योगवीजो ॥** देहान्ते ज्ञानिनः पुराणां त्यागान्त फलमाप्नोते ॥ यादृशं तु भवेत्तत्र

भुक्ता ज्ञानी पुनर्भवेत् ॥ १७ ॥ पश्चात्पुनरोपनलभते सिद्धे न सहसङ्गतिम् ॥ ततः सिद्धस्य कृपया
योगी भवति नान्यथा ॥ १८ ॥ ततो नश्यति संसारो नान्यथा शिवभाषितम् ॥ गीतायाम् ॥ सर्वं
ज्ञानं प्रवेनेव वृजिनं संतरिष्यति ॥ यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ॥ १९ ॥ सा
नाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ॥ २० ॥ तत्त्वयं
योगसं सिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥ योगवीजम् ॥ नानामार्गेस्तु दुःषापं कैवल्यं परमं पदम् ॥
सिद्धमार्गेण लभ्येत नान्यथा शिवभाषितम् ॥ २१ ॥ योगहीनं कथं ज्ञानं मोक्षदं भवतीश्वरि ॥ यो
गोपि ज्ञानहीनस्तु न क्षमो मोक्षकर्मणि ॥ २२ ॥ अज्ञानं कीदृशं चेति प्रविचार्य विवेकिना ॥ ज्ञानं
येन निजं रूपं कैवल्यं परमं शिवम् ॥ २३ ॥ आदौ दोषैर्विमुक्तः किं कामक्रोधभयादिभिः ॥ सर्व
दोषैर्वृत्तोजीवः कथं ज्ञानेन मुच्यते ॥ २४ ॥ ज्ञाननिष्ठो विरक्तोऽपि धर्मज्ञो विजितेन्द्रियः ॥ विना यो

पुनः॥ ३४॥ जलाग्निशत्रुघातादिवधः कस्य भविष्यति॥ कारणेन विना कार्यं न कदाचन विद्यते॥ ३५॥
अहङ्कारं विना तद्देहदुःखं कथं भवेत्॥ महाभूतानि तत्त्वानि संरुतानि क्रमेणातु॥ ३६॥ स प्रधातुमयो
देहो दग्धो योगाग्निना शनैः॥ इच्छारूपो योगिदेहः स्वतंत्रस्त्वजरामरः॥ ३७॥ कीडन्ति त्रिबुलोके
शुलीलया यत्र कुत्रचित्॥ नासौ मरणा माप्नोति पुनर्योगवलेन च॥ ३८॥ पुरैवं मृत एवासौ मृतस्य म
रणांकुतः॥ प्रविचार्य चिरं ज्ञानान्मुक्तो ह मिति मन्यते॥ ३९॥ किमस्य मननादेव मुक्तिर्भवति तत्क्ष
णात्॥ प्रमाज्जन्मान्तराशतैर्योगादेव विमुच्यते॥ ४०॥ न तथा भविता योगाज्जन्ममृत्युः पुनः पुनः॥
पाराणापानसमायोगाच्चन्द्रसूर्येक्यता भवेत्॥ ४१॥ स प्रधातुमयं देहमग्निना जरयेदुधः॥ व्याधयस्त
स्य नश्यन्ति ह्येदघातादिकास्तथा॥ ४२॥ तथासौ परमाकाररूपो देहे च तिष्ठते॥ किंपुनर्देहो नोक्ते
न मरणान्नास्ति तस्य वै॥ ४३॥ देही च दृश्यते लोके दग्धकर्पूरवत्स्वयम्॥ योगात्परतरं पुराणं यो

गात्यरतरास्थितिः॥४४॥ योगात्यरतरं सूक्ष्मं योगमार्गात्यरन्नहि॥ ज्ञानेनैव हि मोक्षो हि वाक्यं तेषां
 हिनान्यथा॥४५॥ सर्वे वदन्ति खड्गेन जयो भवति तर्हि किम्॥ विना युद्धेन वीर्येण कथं जयमवाप्नुया
 त्॥४६॥ तथा योगेन रहितं ज्ञानं मोक्षाय नो भवेत्॥ ज्ञानं विनापि मोक्षोऽपि न सिद्ध्यति कदाचन॥४७॥
 तस्मादत्र वारो हेतयोऽद्भुतो न विद्यते॥ जन्मान्तरेऽथ बहुभिर्योगे ज्ञानेन लभ्यते॥४८॥ ज्ञानं तु जन्म
 नैकेन योगादेव प्रजायते॥ तस्माद्योगात्यरतरो नास्ति मार्गस्तु मोक्षदः॥४९॥ अकुलागमतं त्रै॥ योगेन
 विपरीतं हि सिद्धानां न पुनर्भवेत्॥ यदि भ्रष्टो भवेद्योगाद्ब्रह्मादीनां पदं लभेत्॥५०॥ कर्मणा चरणालो
 के दुर्घटं जन्म दुःखदम्॥ योगस्याचरणं नूनं सुलभं सुखदं प्रिये॥५१॥ ज्ञातव्या मन्दभाग्यास्ते योग
 स्य विमुखानराः॥ सधन्यः सर्वलोकानां योगेयस्य मतिर्भवेत्॥५२॥ अवज्ञां कुरुते यस्तु नरो योग
 स्य दुर्मतिः॥ दुराचारः स पापिष्ठश्चान्ते च नरकं व्रजेत्॥५३॥ पापिष्ठस्य मतिर्योगेयस्य दैवात्यवर्त

ते॥धर्मात्मापरापकीर्तिश्चसनरोदेवपूजितः॥५४॥कोविजानातियोगस्यमहिमानंनगात्म
जे॥नास्तियोगात्परोधर्मोनास्तियोगात्परन्तपः॥५५॥नास्तियोगात्परंध्यानंनास्तियोगात्परं
सुखम्॥सधन्यःपुरुषोयोगेयस्यबुद्धिर्वरानने॥५६॥गीतायाम्॥शुचीनांश्रीमतांगेहेयोग
भट्टोभिजायते॥अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीमताम्॥५७॥तपस्विभ्योधिकोयोगीज्ञा
निभ्योपिमतोधिकः॥कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जुन॥५८॥शिवसंहिता
याम्॥आलोक्यसर्वशास्त्राणिविचार्यचपुनःपुनः॥इदमेकंतुनिव्यन्नंयोगशास्त्रमतंपर
म्॥५९॥यस्मिञ्ज्ञानेसर्वमिदंज्ञातंभवतिनिश्चितम्॥अस्मिन्यरिश्चमःकार्यःकिमन्यच्छा
स्त्रभाषितम्॥६०॥योगशास्त्रमिदंगोप्यमस्माभिःपरिभाषितम्॥सुभक्तायप्रदातव्यंत्रैलो
केचमहात्मने॥६१॥इहामुत्रफलद्वेषीसफलंकर्मसंत्यजेत्॥नित्यंनैमित्तिकंसंगंत्यक्ता

योगेश्वरर्तते ॥ ६२ ॥ ॥ इति श्रीतन्त्राज्ञानुमतसादाय श्रीकृष्णमानसंग्रहीतसोक्षमाधनानुकल्प
कयोगसोपाननामप्रथमपरिच्छेदः ॥ १ ॥

१२